

List s podobami za slovensko mladino s prilogo Angelček

Leto 53. *

Ljubljana, maja-junija 1923

* Štev. 5.-6.

Vid Vidov:

Slavčev spev.

*Kaj pa slavček, kaj pa slavček
danes tak prisrčno kroži?
Poje li o sreči mladi
ali o razveli roži?*

*Oj, o sreči slavček kroži,
toda miloželne poje:
zjutraj je zagledal v gnezd
kôpo mladih — dvakrat dvoje.*

*Pa je zletel — enkrat — dvakrat,
vso okolico obkrožil,
pa nasitil majko, deco,
in si v pesmi bol potožil:*

*„Pač, družina — to je sreča,
dan za dnevom bolj rastoča,
pa je tudi skrb in muka,
bolj še ko ljubezen vroča.“*

Gorski:

Zanimive pripovedi profesorja Silvestra.

2. O vodni kaplji.

Druugo nedeljo popoldne nas je prišlo seveda že precej več h gospodu Silvestru ko prvo. In kako ljubeznivo nas je sprejel! Vsakemu je dal takoj, ko je prišel, kos potice. Pa kakšne potice! Nikoli nam je niso spekli doma mati tako dobre in polne rozin. Zato smo jo pa tudi v hipu, kot bi šlo za stavo, zmlatili in pospravili. Ko smo pa pojedli in radovedno čakali, ali bo še kaj za pod zobe, tedaj je naenkrat prekinil naše pričakovanje stari profesor in začel govoriti.

»Danes vam bom pa opisal življenje vodne kaplje. Poznate jo na zunaj itak vsi; malo pa veste o tem, kako čudno je njeno življenje. Le pazljivo poslušajte!«

Mi smo seveda pozabili v tistem hipu na potico in na vse druge take dobrote. Nategnili smo ušesa in strmé gledali starega profesorja, ki je pripovedoval dalje.

»Bila je deklica, ki ji je umrla mati. Osamela je sedela nekoč v dneh materine smrti pred hišo na klopici in mislila otožne misli, kako pusto bo zdaj njeno življenje, ko ne bo imela več dobre mamice. In tedaj se je zasolzilo oko otožne deklice, in debela solza ji je zaiskrila na licu. Glejte, ta solza je ona vodna kaplja, katere življenje bomo zasledovali. Kajti solza ni nič drugega ko vodna kaplja, ki zasolzi iz človekovih oči ob času njegove bridkosti.

Žalostna je bila torej duša te deklice, ki je izgubila svojo mater; nič pa ni bila žalostna solza, ki je pritekla iz dekličinih oči. Kar dobro se ji je zdelo, ko se je grela na dekličinih licih ob belem dnevu v toplih solnčnih žarkih. Zvedavo se je ozrla gor proti svetlemu solncu in nehote se je zamislila, kako prijetno bi bilo, če bi se tudi ona dvignila gor v nebotične višine proti nebesnemu svodu. In kakor bi ginila ob tem hrepenenju, je postajala vidno manjša in manjša, dokler ni slednjič skoraj popolnoma izhlapela.

»No, zdaj je pa konec zgodbe,« se je oglasil predrzni Muhov Nace, ki je še vedno bolj mislil na dobro profesorjevo potico ko na njegovo vodno kapljico.

»Oho! Motiš se,« mu je hitro odvrnil stari profesor. »Zdaj se moje pripovedovanje prav za prav šele prične. Ne smeš namreč misliti, da stvari, ki jih več ne opazimo s prostim očesom, sploh več ni. Zakaj zakon narave je tak, da se v naravi nič ne izgubi. Četudi je kaka stvar našim očem izginila, vendar ni minila, ampak premenila je le obliko.«

»Pa kakšno obliko si je privzela vodna kapljica, ko se je dvignila v solnčne višave, gospod profesor?« se je za Muhovim Nacetom opogumil z vprašanjem Vovčev Blaž. Profesor pa je odgovoril:

»Solnčna toplota je razdelila vodno kapljico v neštete majhne vodne mehurčke. Ti mehurčki so podobni onim, ki jih tudi vi naredite z milnico — seveda so le-ti mnogo mnogo večji od onih. Ti mehurčki so se dvigali višje in višje, pa tudi vedno dalje po ozračju. Zakaj veter jih je podil v neznane daljave, dokler se slednjič niso ustavili nad širo planjavo. Ta planjava je bila pokrita s peskom in drobnimi kamenčki, in solnce je pripekalo nanjo od jutra do večera. Zato si lahko mislite, da je bil močno segret tudi zrak nad vso to planjavo. Kadar pa je zrak segret, tedaj se dviga kvišku, in tako se je dvigal segreti zrak kvišku tudi nad ono planjavo prav tedaj, ko so obstali nad njo naši vodni mehurčki. Kajpada, da so se jeli tudi ti dvigati še višje, ko jih je dohitel od spodaj navzgor segreti zrak. Šli so vedno višje in višje. Toda — naenkrat jim je zagrozila velika nesreča. Mimo je pridrvel neki zrakoplovec. Že je bilo na tem, da plane s svojim zrakoplovom sredi mednje. No, pa krenil je v drugo smer, in vodni mehurčki so bili rešeni.

Dvigali so se nekaj tisoč metrov višje, potem so pa naenkrat obstali. Drug k drugemu so se začeli stiskati. Zakaj zeblo jih je. Prišli so namreč v zračne višine, kjer vlada velik mráz. Tudi drugih vodnih mehurčkov je bilo ondi že na milijone, vsi so se pa stiskali drug k drugemu. Že je celo prehajal drug v drugega, vedno več jih je bilo na kupu, in vedno gostejši je bil kup. Kmalu je nastal iz vodnih mehurčkov g o s t o b l a k.

Globoko doli pod tem oblakom pa je bila ona vasica, kjer je mislila žalostna deklica na smrt svoje drage mamice. In glejte! Ravno tedaj je uprla svoje oči v ta beli oblaček, ki je rasel daleč na obzorju, kakor da slutí, da je v njem tudi ona solza, ki ji je privrela pred kratkim iz objokanih oči...

Toda oblaček se ni zmenil za deklico in njeno bol. Jadrno se je začel premikati in v hitrem poletu je plul vedno dalje proti jugu, kakor da ga žene radovednost, da vidi in si ogleda ves svet in njegove zanimivosti. Ko se je zvečerilo, je že visel daleč doli na jugu sredi Sredozemskega morja, seveda v zračnih višinah. V te višine se pa dvigajo tudi iz morja vedno novi vodni hlapí. Kajti solnčna toplota jih vabi čez dan iz morske gladine, in topli zrak jih dviga na kvišku. Toda z večernim hladom se začno visoko gorí nad morjem dvignjeni hlapí družiti z našim, semkaj došlim oblakom. Tako postaja oblak vedno gostejši, pa tudi vedno težji. Seveda ga nosi zrak le še z največjim naporom. Kar naenkrat pa zrak odpove — zlasti še, ker je potegnil veter in začel premikati gosti oblak: oblak je padal vedno nižje in nižje. Iz oblaka je jelo de ž í t í.

Ravno ob tem času je pa plula pod našim oblakom mogočna morska ladja proti celini. Krepko je brizgal njen vijak morske valove in gnal ladjo urno proti obrežju. Že se je prikazoval v daljavi morski svetilnik, in mornarji so bili veseli, da pridejo skoro v varno zavetje. Pa glej ga spaka!

Kar naenkrat začutijo nad seboj in okrog sebe, da je jelo dežiti. Seveda jim to ni bilo nič kaj všeč. Zakaj z dežjem pride na morju kaj rad tudi vihar. Če pa to, potem pa gorje! Vožnja v viharju in dežju je na morju kaj neprijetna.

Torej dežiti je jelo oni večer na morje; to se pravi: vodne kapljice so padale na morsko gladino. Med njimi, in sicer med prvimi, je priletela tudi naša vodna kaplja. »Hvala Bogu!« je dejala, ko se je zazibala v morskem naročju. »Zdaj sem vsaj varna življenja. Dokler sem pa brodila po zraku, nisem vedela, kam priletim. In če priletim na trda tla, bo po meni. Tu v morju je pa tako mehko...« Toda komaj se je dobro razveselila, jo je že tudi veselje minilo. Zaslišala je namreč v tistem hipu, da se bliža mogočna ladja. Rada bi se ji bila izognila, pa že ni več šlo. Ladja prihaja vedno bliže. Že se sliši ropot in sunki njenih strojev. Vodni kaplji je hudo, da se kar trese od samega strahu. Vse sile še enkrat napne, da se izogne ladji — toda prepozno! Uprav tedaj se namreč skloni v morje dol iz ladje ogromna sesalka, da zajame vode. Ta voda se bo v ladjinem kotlu izpremnila v paro, ta para pa daje moč vijaku, da poganja ladjo dalje. Še enkrat napne naša vodna kaplja vse sile, da se izogne zajemalki, toda nič ji ne pomaga. Naenkrat je sredi vrtinca, iz katerega zajemalka požira, in komaj se naša kaplja zave, kaj se z njo godi, že jo je zajemalka dvignila na ladjo.

Tu se je pa pričelo za našo kapljo pravo trpljenje. Na ladji je bil namreč parni kotel, ki je pretvarjal vodo v potrebno paro. In v tem kotlu je bila peklena vročina. V to vročino pride tudi naša kaplja. O, kako jo je peklo in žgalo, kako so jo grizli valovi vročine! Nič več ni mogla prenašati. Začela se je izpreminjati. Del za delom se je v njej razkrojil, in kmalu je bila vsa izpremenjena v v o d n o p a r o. Zdelo se ji je, da samo sebe več ne pozna. Vendar pa je še mislila neprestano, ali bi se vendarle ne našel kje kak izhod iz tega pekla? Mislili tem bolj, ker so jo druge pare tako silno pritiskale ob kotlovo steno, da je čutila, zdajzda mora biti po nji, ako ne bo hitre rešitve. — A hvala Bogu! Prikazala se je na steni neka odprtina — — Urno je smuknila naša kaplja le-sem, češ, rešena bom. A gorje! Tu je bilo trpljenje še večje. Prišla je namreč v strojni cilindar, po katerem se pomika od vrha nizdol trdoglavi bat. Vedno hujša je bila stiska za našo kapljo. Bat je pritiskal dol, pare so se gnetle druga ob drugo in ga tiščale navzgor. Pa naenkrat bat odleti nazaj, in ko odleti, tedaj sune z vso silo v močan ročaj, ki se upira v vijak ladje in mu s tem daje pogon, da gre ladja urno dalje.

To pa je bila rešitev za našo kapljo. S tem namreč, da je odletel bat po cilindru navzgor, je dobila para prosto pot iz pekla. Veselo so se pognale parne kapljice na sveži zrak, ki je bil seveda, dasi gorak, neprimerno hladnejši kot ona vročina v kotlu in cilindru. Ni čudno, da je izpreletel ob tej izpremembi vse kaplje oster mraz tako, da jih je zazeblo skozi in skozi in so se spet začele stiskati druga ob drugo, da bi jim bilo topleje. S tem pa seveda, ker so se bližale druga drugi vse hladne

in mrzle, so se začele spet gostiti, in ni dolgo trpelo, ko so dobile nazaj prejšnjo obliko, namreč obliko pravih vidnih kapljic, in kot take so začele spet padati nazaj v morje.»

Stari profesor je tu nekoliko prenehal s svojim pripovedovanjem. Iz žepa je potegnil svoj veliki višnjevi robec, močno se odkasljajal, še parkrat pomlaskal z jezikom, potegnil sem in tja svoje sive brke, potem pa nam zažugal s kazalcem desne roke, rekoč:

»Glejte, otroci! Kakor z vodno kapljo mora biti tudi z nami. Vsak, ki hoče kaj prida storiti, se mora truditi. Če bi se vodna kaplja ne bila izpremenila v paro, bi ne bilo pritiska na vijak, in ladja bi se ne pomikala čez morje. Pač težko je bilo kaplji ob oni izpremembi, toda po končanem naporu je bila zadovoljna sama s seboj, ko je spoznala, da je storila nekaj velikega. Tako je tudi človeku neprijetno ob vsakem napornem delu, toda drugače po končanem delu. Tedaj vidi uspehe svojega dela, in to je, kar mu napravlja veliko veselje.

Ni čudo torej, da se je tudi naša kaplja, ko je padla spet na morsko gladino, veselo oddahnila od svojega truda. Lagodno si je izbrala prijetno ležišče v morskem naročju, da se ogreje v toplih solčnih žarkih, ki so začeli pravkar po vihar ni noči prijazno ogrevati morsko gladino. In tako je spet plavala veselo na morskih valovih prav blizu obrežja — vedno dalje proti jugu. Prav nič ji ni bilo hudega. Zadovoljno je poslušala vse pesmi delavcev, ki so se razlegale z njiv ter z oranžnih in oljčnih nasadov. — Toda proti poldnevu ji je postalo precej vroče. Solnce je namreč pripekalo z vso močjo. Vse ozračje je bilo spet razbeljeno. In tukaj se je zahotelo nekaterim kapljam, da si poiščejo hladnejših krajev nad morsko gladino. Dvignile so se torej v zrak in skušale priti vedno višje. A vetra ni bilo, in zato so morale ostati tik nad morsko gladino. Bilo pa jih je vedno več; kajti vse so hotele izhlapeti, da si nekoliko opomorejo nad morsko gladino. In sèm se je dvignila tudi naša kaplja. Tako so vse visele gosto druga ob drugi v solncu nad morsko gladino. Bilo jih je na milijone in milijarde nad morjem. Mnoge že niso imele več prostora nad morjem in so se začele poditi proti suhi zemlji, seveda vedno v zraku nad zemljo. Vse ozračje je postalo napolnjeno z vodenimi hlap i. Pod njimi pa je težila mučna sopara, ki je izvabljala človeku obilo potu iz čela in vsega telesa.

Precej časa je trpela ta mučna enoličnost. Zakaj šele proti večeru je zapihal hladen veter, ki je nagnil soparo, razlito nad vso morsko gladino, da se je jela polagoma pomikati dol proti afriški obali. Baš tedaj pa je bil tudi pesek na morski obali od solčne toplote močno razbeljen in po pesku seveda tudi vse ozračje nad njo. Čisto naravno je bilo torej, da je jel ta segreti zrak vodne hlape, ki so pribežali pred vetrom iz morske gladine le-sem, prav kmalu dvigati visoko nad zemljo. In šli so vedno višje in višje, dokler niso zašli, v višini dobrih deset tisoč metrov nad morjem, spet v neznansko mrzle kraje. Tam se je spet pod vplivom velikega mraza zgodila z njimi čudna izprememba. Nele da so se ti

vodni hlapi močno zgostili, pričele so se izpreminjati celo v ledeno iglice. Vedno več je bilo teh iglic, dokler ni nastal iz njih cel ledeni oblak, ki je visel kot prečudna pošast v neizmerni višini nad morsko obalo. Začudeno so gledali ljudje ta oblak, in ta in oni je vzkliknil: »Lejte, lejte! Kako čuden oblak — kakor da bi bil ves sestavljen iz samih kurjih peres.«

(Nadaljevanje.)

Ksaver Meško:

Luna in žabica.

oč je bila jasna in tako tiha in negibna, da se je skoraj slišalo, kako je mesečina polzela po spavajočih listih dreves ter curljala med vejevjem in listjem na zeleni mah pod drevesi.

Ob gozdu je bil tolmun. Voda v njem je bila čista, mirna, kakor da je v pokojno snivajoči noči tudi sama zaspala in da sanja prelep sen.

V zrcalu tolmuna se je ogledovala luna. Tako lepa se je zdela sama sebi, da ji je okrogli obraz kar seval od zadovoljstva ter se ji ves smehljal v tihi sreči.

Ob tolmunu pa je sedela mala žabica. Že v mraku je bila zlezla iz vode, sedla v travo na obrežju ter z velikimi, precej neumno se čudečimi očmi ogledovala gozd, ves s srebrom mesečine oblit, tiho okolico, v morju mesečine se kopajočo; okroglo luno visoko gori na neizmernem oceanu neba — in drugo, tisti daljni luni povsem slično luno spodaj v njenem žabinem domu, v tolmunu. Tako zaverovana je bila v ogledovanje teh čudežev, da niti enkrat ni zakvakala.

Kar je v bližini nekaj nalahko zašumelo. »Zajec bo,« je v prvem hipu pomislila žabica. »Ta mi ne stori žalega.« Ozrla se je z napeto izbočenimi očmi naokrog. Pa nikjer ni bilo zajca. — »Ni zajček, kača bo. Ta me požre.«

Štrbunk — je skočila žabica v tolmun, v velikem plašnem loku daleč tja na sredino tolmuna, da je kača ne bi dobila.

Voda se je zagugala, zazibal se je val za valom, krog za krogom se je širil čez vse površje tolmuna. In iz vode se je zazibala podoba lune, razširila in razlezla po vsem tolmunu, v čudno spakedranih, bolešno zviti oblikah je odsevala iz vode.

»Glej, glej,« je razmišljala luna visoko gori na oboku nebesnem, »tako majhna živalca, ta žabica, pa mi je v hipu povsem popačila vso mojo zalo podobo.«

Se ti li ne zdi, otrok moj, da tako tudi majhne napake, razvade, nedednosti in strasti popačijo najlepšo sliko, podobo božjo v tebi, tvojo dušo?

J. E. Bogomil:

Zgodnje skrbi.

odkar je zapustil Dolinarjev Jaka lesene in cunjaste igrače in si je kupil pri Večerinovem Jožku par mladih zajcev, ni bilo treba nikoli več vpraševati: »Kje pa je Jaka?«

Mlinček pri vodi je tudi zastajal; koreninice in druga navlaka ga je ovirala. Jaka ni bilo več k mlinčku. V hlevu je sedel pri svojih zajcih. Tam si ga dobil, kadar si ga hotel. Celo na potepanje je pozabil.

Zajčja družina se je namreč začela množiti. Jaka je nekega jutra stopil v hlev. Pred zajčjim hlevčkom je bilo nekaj živega. Pa je izginilo. — Pst! — Tiho! — Spet se je prikazalo; eno — in še eno — pa še eno! Mladi zajčki! Jaka bi bil najrajši stopil na kup gnoja, da bi bil oznanil vsej vasi: »Poslušajte! Pri nas imamo pa mlade zajčke.« Tistega dne ni bil Jaka ne žejen ne lačen.

Toda odkar je imel mlade zajce, je polnila Jakovo dušo skrb za skrbjo. Enkrat mu je poginil en zajček. Kako je Jaka žaloval za njim. In prišla je nova skrb: oh, pa vendar ne bodo vsi poginili? — — —

Pri Jaku so se pa oglašali tudi prijatelji. Hoteli so od njega kupiti zajcev. Torej spet nova skrb: komu bi jih prodal in koliko bi zahteval zanje? Preveč ne bi smel, premalo pa ne bi hotel.

In spet važna skrb: ali bo znal prav preračunati, koliko stane par zajcev? V šolo je pač hodil — kajpada; toda v računstvu ni bil baš mojster. Ni se kdovekaj brigal za to, koliko je dvakrat tri. Danes je uganil: » 2×3 bo 5«, jutri je pa trdil: » 2×3 bo znabiti 6«. Zmota sicer ni bila velika, a bila je vendar. Kaj tedaj, če bi bili zajci dražji? Znabiti so že po 10 kron? Morda po 10 dinarjev? Koliko je že desetkrat dve? Dvanajst ali bo dvajset? Kako bi človek rekel, da bi bilo bolj prav? — — —

Odkar je imel torej Jaka zajce, se je pričel res z veliko ljubeznijo učiti računstva. Kazalo mu ni drugače. Goljufati je bilo greh, goljufan biti pa hudo.

Jaka je torej prodajal zajce. Zajčja družina se je množila. In nele pri Jaku, drugod tudi. Zajcev je bilo vedno več, kupčije pa vedno manj. In spet so nastale nove skrbi: kje in kako bi človek spravil zajce v denar?

Tiste dni je zaneslo Jaka v Kranj. Vrh klanca, zadaj za roženvensko cerkvijo, se zbirajo tam ob ponedeljskih golobarji in zajčarji. Kolikor daleč nazaj pomni človeški rod, je tam ob vodnjaku trg za golobe in za zajce. Od Loke do Kranja pa od Kranja do Šmarne gore in še gor do sivih snežnikov — od vsepovsod prihajajo semkaj v ponedeljke golobji in zajčji kupci in prodajalci. Možato — kakor njih očetje spodaj na živinskem trgu — kupujejo in prodajo tu golobarji in zajčarji, hvalijo in grajaajo svoj

Pri svojem blagu.

drobiž. Samo ne vpijejo ne tako silno: vse se vrši bolj tiho in mirno. Ali se je vredno radi goloba dreti in prepirati? Ali boš radi zajca klel in se pridušal, kakor to dela vedno pijani mešetar Tes doli na živinskem trgu? Pa tudi lepo ni. Zajci in golobje so krotke živali, zajčarji in golobarji pa krotki ljudje.

Zato so se takoj prikupili tudi Jaku, ko je v Kranju malo po nevedoma malo pa iskaje zašel mednje. In veste, kaj je storil? Da je sklenil: drugi ponedeljek pa tudi jaz svoje zajce prinesem na trg, da bo kaj cvenka v žepu? Počakajte! Še tisti »cvenk« iz papirja, kar ga je imel v žepu, je dal za dve zajki, da jih ima zdaj pet.

Po očetu je namreč posnel misel: »Kaj denar! Blago, blago!«

Taka je zdaj mladina po vojni. Ali v korist sebi in v blagor narodu, bo pokazala bodočnost. Gotovo pa je, da ni čiste mladostne sreče ne pri blagu ne v denarju.

Jernej Popotnik:

Nad zmaja!

Tri dni in tri noči je jezdil dečko Žarko, da bi prišel do zmaja ter ga ubil.

Reke šumeče, ob njih visoki topoli, nad topoli oblaki, v belih nahuljkih razpotegnjeni nad njivami in travniki, nad vso neizmerno pokrajino.

Jezera bleščeča, iz kotanj proti solncu strmeča, med stisnjenimi gorami izvirki bistrih studencev.

Tam vrbe in jelše, v njihovih sencah sanjajoča voda, iz vode štrleče bičje in ločje, nad zelenkasto gladino v vetru pozibavajoče se srobotje.

Kjer plapolajo ob vodi rdeči ognji in ovija dim kosmate obraze razbojnikov, se razlegajo ponoči zategli glasovi nerazločnih pesmi. To so pesmi o zčaju, ki živi nepremagan in nepremagljiv v gori.

Mimo rdečih ognjev pelje v goro cesta.

Do rdečih ognjev prijezdi Žarko, sliši pesmi razbojnikov, pa ustavi svojega konja:

»Kaj prepevate, bratci? Da je zčaj v gori nepremagljiv?«

Iz dima kosmati obrazi, momljajoči glasovi:

»Tako prepevamo mi, junaki, ki se nikogar ne bojimo. Kaj vohaš tu okrog nas ti, dečko?«

In iz dima bliskajoče oči.

A s konja Žarko, odločen in pogumen:

»Tako prepevate vi, bratci. Kako prepevam pa jaz, me poslušajte: Tri dni in tri noči že jezdim, a nič nisem truden in nič zaspan. Sestrico

mi je ugrabil zmaj in odnesel v svoj grad. Zato tja jezdim, da ubijem zmaja ter rešim sestroico suženjstva. Taka je moja pesem, bratci.»

Iz dima krohot:

»Kakor miš si majhen, dečko! Komaj te vidimo, kako čepiš na konju — zmaj je pa velik in strašen. Sedem glav ima, sedem zevajočih žrel, sedem strupenih jezikov. Če ne zadeneš pošasti na srednjo glavo, bo po tebi, miško majhnil!«

Na konju Žarko smejoč se:

»Ej, bratci, nisem plašljivec! Po srednji glavi bom zamahnil in zadel bom, pa rešil sestroico. Zdaj pa mi povejte, bratci: Kako dolgo mi je treba še jezdit, da pridem do zmajevega gradu?«

Rečejo razbojniki:

»Tri dni in tri noči že jezdiš, dečko. Še eno noč bo tvoja postelja konjski hrbet, tvoja blazinica konjska griva. Ko pa te bo pozdravila izza gorâ zlata zora, se bo posvetil pred teboj grad in pred teboj bo hrumel zmaj. Tvoj pogum nam je všeč, zato poslušaj, kaj ti povemo, junak: Na poti v goro srečaš troje črnih gospodov, troje preoblečenih pošasti. Vsaka bi te rada dobila v svoje kremplje, da te zmelje v prah. Vsaka te bo vprašala: 'Ali hočeš z menoj? Kad cekinov imam zate.' Prvemu črncu odgovori: 'Najprej moram še večerjati, potem pridem.' Drugemu: 'Najprej moram še konja napojiti.' Tretjemu: 'Najprej se moram še naspiti.' In pošasti te bodo pustile, da boš nadaljeval pot.«

Na konju Žarko vriskajoč:

»Pa zbogom, bratci, in hvala za nasvete!«

Za njim razbojniki:

»Srečno pot, junak mladí!«

Na zemljo je legla noč, mladega jezdeca je pa zagrnil gozd.

Gozd široki — hoóooj!

Gozd temni — bavbav! — Žarko se te nič ne boji.

Po gozdu jezdi Žarko. Pa se vstopi predenj črn gospod, preoblečena pošast:

»Ali hočeš z menoj? Kad cekinov imam zate.«

Žarko takoj:

»Najprej moram še večerjati, potem pridem.«

Pošast izgine v gošči.

Žarko jezdi dalje. Pa se ga dotakne dremavica in mu položi glavo na blazinico, na konjsko grivo.

Žarko reče:

»Konjiček moj, kadar se prikaže pred teboj črn gospod, tedaj zaprskej, da se zbudim!«

In Žarko zaspi. Sladko spanje sredi gozda, sredi noči. Postelja mu je konjski hrbet, blazinica konjska griva. Streha temno vejevje bukev in hrastov. Pa ta postelja ne stoji, ta postelja se premika, naglo, brez prestanka, blazinica se giblje. Spanje polno sanj, polno jadrajočih luči. Te luči so zvezde, utrinjajoče se skozi vejevje.

Konj zaprska.

Iz noči pobliskavajoče oči druge pošasti:

»Ali hočeš z menoj? Kad cekinov imam zate.«

Žarko iz sanj, z blazine:

»Najprej moram še konja napojiti.«

Pošast utone v noč.

Žarko jezdi dalje in se pogovarja s konjem:

»Moj pridni konjiček! Ko ubijem zmaja in se vrneva domov, dobiš ovsu polne jasli. Samo nekoliko še potrpi!«

Pred konjem zraste tretji gospod, zavrt v črno haljo, tretja pošast:

»Ali hočeš z menoj? Kad cekinov imam zate.«

Žarko smehlja:

»Najprej se moram še naspati.«

In pošasti ni nikjer več.

Zlata zora sine izza gorâ — po vejah cekinčkov milijon.

Zlata zora, dobro jutro!

Pred Žarkom preddvorje gradu, pred gradom zmaj.

Zmaj s sedmerimi glavami — Žarko na konju se ti zdaj bliža s svojim mečem!

»Gospod zmaj, dobro jutro! Po svojo sestro sem prišel. Odpri mi vrata v grad!«

Zmaj sikne:

»Zastonj si prišel, dečko moj — vrat ti ne odprem!«

Žarko z dvignjenim mečem:

»Zmajček, poglej ključ, ki mi bo odprl vrata v grad!«

Zmaj se zakrohoče:

»Dobro zaklenjeno imam tvojo sestro, dečko moj — tvojega ključa se nič ne bojim.«

Žarko se nasmehne. Zdirja proti zmaju.

Pa zamahne z mečem. Zamahne prvič — zmaj zatuli. Zamahne drugič — zmaj pada. Zamahne tretjič — zmaj se zgrudi. Na tleh leži srednja glava, na tleh v mlaki krvi premagani zmaj.

Žarko se napoti v grad.

Tisoč solnc — lepote v gradu za tisoč solnc in še več. Stene od srebra blesteče, okna od demantov vzžarevajoča. Dolgi hodniki, na vsaki strani sobe, v sobah nakopičeno zlato. Bogastva toliko, da medlé v njegovem sijaju žareči lestenci kakor zvezde pred jutranjo zarjo.

Žarko zavzdihne:

»Kaj mi vse to zlato, vse to bogastvo! Samo da bi našel sestro — drugega ne maram.«

In Žarko zakliče:

»Sestrica Danica, oglaš se mi!«

Dolgo hodi Žarko po hodnikih, iz sobe v sobo, dolgo kliče. Sestrice nikjer.

Sredi gradu zavzdahne Žarko:

»Zmaja sem ubil, v grad sem prišel — a sestrice nikjer. Ali je kdo na svetu bolj nesrečen kakor jaz?«

Sredi gradu blisk in grom — v blisku in gromu pa proti Žarku leteča kača z demantno krono na glavi:

»Žarko bratec, reši me — s svojo roko se me dotakni!«

Žarko se dotakne z roko leteče kače — in kača se izpremeni v Danico, Žarkovo sestrico.

Žarko zavriska:

»Zdaj si rešena, Danica, sestričica!«

Danica veselo:

»Zmaj me je začaral — tvoja roka, bratec, me je odčarala! Nabašiva si žepe s cekini. Jaz vzamem s seboj demantno krono, ti pa vrečo zlata preko rame — in pojdeva!«

Nabašeta si žepe s cekini, Danica vzame s seboj demantno krono. Žarko si vrže preko rame vrečo zlata, na meč pa si natakne zmajevo glavo.

Zasedeta konja in zdirjata skozi gozd.

Ob rdečih ognjih ustavi Žarko:

»Bratci, nič več ne prepevajte o zmaju neukročenem! Jaz sem ga ubil.«

Iz dima razbojniki osupli:

»Če se šališ z nami, ti bo slaba pela, dečko. Če si pa zmaja zares ubil — dokaži, junak!«

Žarko, junak na konju:

»Semkaj pogledjte, bratci: Tu moja sestrice, ki sem jo rešil. In tu glava, ki sem jo odsekal zmaju — vaša je!«

In med začudene razbojnike prileti s konja zmajeve odsekane glava, ž njo vred pa tudi perišče cekinov.

»Da boste vedeli, kdaj je premagal Žarko zmaja!«

Tri dni in tri noči — konj peketajoč preko ravnih, mimo rek, mimo jezer. Na konju Žarko junak, njegova sestrice rešena, oba vriskata, oba prepevata — saj domov k mamici jezdit.

Mengeš.

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

8. Mengeš.

(317 m, 875 prebivalcev).

Državna Dunajska cesta drži iz Ljubljane skozi Domžale v Lukovico, Trojane do štajerske meje (43·519 km). Pri Trzinu se odcepi od te ceste deželna cesta v Kamnik (13·5 km). Sredi med Trzinom in Kamnikom leži ob tej cesti — prej po svoji pivovarni, zdaj po svoji tvornici za slamnike in po živahnih sejmi — širom Kranjske znani trg Mengeš.

Po odloku dunajskega dvora z dne 17. junija 1867 je bil Mengeš (Vélíki in Mali Mengeš s Pristavo) povzdignjen med trge.

V trgu biva nadžupnik, ki oskrbuje 4000 duš broječo nadžupnijo, navadno z enim duhovnim pomočnikom. Poučujeta veronauk v trški pet-razrednici in na obrtno-nadaljevalni šoli, enako na dvorazrednicah v Trzinu in v Jaršah. Župnija, ki spada pod kamniško dekanijo, je nad polovico večja kot občina. K mengeški občini spada še tudi vas Topolje. Vsa občina šteje 1568 prebivalcev. Politično in sodnijsko spada pod Kamnik.

Odkod staro ime Mengeš? Razlaga starih krajevnih imen je kočljiva stvar. Isto tako malo moremo za trdno verjeti pisatelju Megiserju, ki pravi, da prihaja Mengeš (Mannsbург) od besede Maëns, kakor onemu, ki razlaga besedo od staronemškega imena Meingos, češ, da je nemški plemič s tem imenom sezidal grad »Meingosburg«. Verjetno je pa, da je slovenska oblika Mengeš bolj prvotna ko nemška.

Popotnik, ki gre iz Trzina proti Kamniku, kmalu zapazi kos starega zidovja, ki gleda mračno z zelenega griča nad mengeškim trgom kakor podrtina starega gradu. To zidovje sicer ni ostanek gradu, ampak stara kapela je, takoimenovano Ogrinovo znamenje. Pač pa se je nekdanj takoj za to kapelo dvigal stari Mengeški grad, kjer so gospodovali Mengeški plemiči. Graščak Mihael Stare je dal ta svet zravhati, oziroma odstraniti ostanke starega gradu in napraviti senožet.

Drugi grad v Mengšu, ki mu pravijo Ravbarjev. ali Zgornji grad, je kupil leta 1839. Mihael Stare od Antona Rudeža. Grad je sezidal l. 1567. Jurij pl. Haller. Prej so imeli Lambergi in Hohenwarti, gospodje na starem gradu, tu svojo pristavo ali dvorec. L. 1588. je kupil ta drugi grad Ivan Jakob pl. Siegersdorf, varuh dedičev Hermana pl. Hohenwartov. Po njegovi smrti ga je dobil Kozma Hohenwart, za njim ga je podedoval njegov sin Jurij Seyfrid. Okrog leta 1680. je poročil Juri Seyfridovo hčer (Marijo Rozalijo) Ignacij pl. Haller in priženil ta grad. Naslednji lastniki so mu bili:

Ivan Ferdinand baron Haller pl. Hallerstein, Franc Adam pl. Hallerstein, ki je po soprogi roj. baronici Jurič podedoval grad Rako; Josip baron Janežič, Josip baron Ravbar, ki je umrl v tem gradu 2. februarja 1797; Ludovik baron Ravbar in Anton Rudež. Od Rudeža ga je kupil znameniti ekonom Mihael Stare iz Bohinja, oziroma iz Strahinja (Naklo) 2. decembra leta 1839.

Pod starim gradom ob Pšati je sezidal v letih 1625—1630 nov grad Leopold Raumschüssel, ki je dobil mengeško graščino od Ivana Bonhomo, posestnika graščine v Volčjem potoku. Leopoldova vdova je vzela v zakon podpolkovnika Cordona in po njegovi smrti Franc Ignacija Seyfrida. Od tega je prišel v last baronu Ivanu Antonu Löwenbergu, ki je ondi stanoval leta 1685. Njemu so sledili pl. Wolwiz, Josip Ksaver pl. Lichtenthurn (1758), Josip Ernest pl. Scharlich (1762), Alojzij Adolfi grof Turjaški (1764), Ivan Krst. Zittenek, ki je umrl v gradu 23. januarja 1791 in bil pokopan v Mengšu. Zapustil je za ustanovljene sv. maše 4250 gld. Pripravi se, da so ga po smrti večkrat videli jahati na belem konju od grada do cerkve. Od njegove vdove Marije Rozalije je kupil grad Ivan Anton pl. Blažič (1792), potem Marija Ana pl. Apfalter (1793), Franc Ksav. pl. Elsner (1802), Bernard pl. Gasperini (1811), leta 1837, 30. marca pa Mihael Stare. V lasti rodbine Stare je še danes. Biva v njem vdova po rajnkem Mišku Stare.

V kotu pod gričem, kjer je stal stari grad, je bilo nekda; rimsko pokopališče. O tem nam pričajo razne rimske starine, ki so jih izkopali na tem mestu, kakor: prsteni vrči, napolnjeni s pepelom (Rimljani so prva tri stoletja po Kristusu mrliča še sežigali in shranjevali pepel v posodah) grobne leščerbe iz gline, bakreni novci, ročaj meča iz kovine. Nekaj starin so izkopali okrog l. 1880., ko so odpeljali mnogo prsti s tega kraja za razširjenje župnega pokopališča. Mnogo več pa so jih našli l. 1834. po velikem požaru v Mengšu. Odprli so celó z opeko obokan grob in dobili v njem velik pepelnjak (Urne) iz črne gline, nad 1 čevelj visok. V njem so našli pepel in koščice, mal lonec z mazili in jedili in eno solzno steklo. Tudi stare žlindre so ondi mnogo izkopali, kar priča, da so Rimljani, če ne že Iliri, topili v tem kraju železo. To nam jasno priča, da so imeli Rimljani pred devetnajststo leti na kraju, kjer je sedanjí trg, večjo naselbino in da so pokopavali mrliča v tem zatišju. Megiser nam pové celo čas, kdaj so Rimci prišli v te kraje. On trdi, da so se stari Maentini ali Mengšani, ki so stanovali tod okrog, vdali rimskemu cesarju Avgustu, ko je ob času Kristusovem pridrl nadnje z vojsko. Zelo verjetno je pač, da je stara rimska cesta, ki je vezala Emono (Ljubljano) s Celejo (Celjem), držala iz Ljubljane preko Save pri Črnučah mimo Mengša in da je prav v trgu ali pa višje gori na Drnovem stala rimska postaja Mutatio ad quartodecimum — postaja pri štirinajstem milniku. (Hitzinger.)

Okrog trga Mengeš se razprostira zelo lepa ravnina, pogrnjena z zelenimi travniki in rodovitnim poljem. A ta svet pokriva le tenka plast prsti; pod njo leži namreč neizmerno prodovje, ki ga je nanesla voda s

Kamniških planin. Valvasor pripisuje ta prodnati svet vodovju iz jezera, ki se je bilo izlilo izza Kamnika in preplavilo vso to planjavo. Porušilo je ondaj tudi samostan med trgom in Homcem. Ko so pozidali pozneje na sredi te planjave, menda na temelju nekdanjega samostana, cerkev sv. Mohorja in Fortunata, so ji dali ime »v Grobljah«. A to so samo pripovedke.

(Nadaljevanje.)

Prof. Fr. Pengov:

Spomini.

(Pripoveduje Liska iz Kurje vasi.)

rojena sem bila v Ljubljani, ne sicer v nje najlepšem delu, vendar pa na kraju, kjer je bilo dovolj zraka in svetlobe za mlado bitje moje vrste. Bil je to zame res važen dogodek, ko sem ugledala krasno luč svetá na Poljanski cesti nasproti lepi hiši, ki so ji rekli Marijanišče. Moja rojstna zibka mi je pa tekla nedaleč od tiste slavne hiše, kjer se je rodil najimenitnejši slovenski naravoslovec in pisatelj, namreč Franc Erjavec. Sanjala sem prve mladostne sanje blizu onega vrta, kjer je stala slavnoznana žabja luža in hkrati Erjavčevo morje. Po tem morju je prevažal mladi ljubitelj božje hčerke narave — otrok Franc Erjavec — na papirnatih ladjicah pesek noter v Ameriko, nazaj pa črešnjeve koščice.

Že kraj mojega rojstva bo torej nujno speljal moje mlade znance na edino pravo misel, da jaz nisem bila kakšno čisto navadno neboljeno pišče, kakršnih se rodeva po slovenskih mestih in vaseh vsako leto na milijone. Med temi milijoni sem se zbudila — bilo je to že precej let pred silovitim ljubljanskim potresom l. 1895. — tedaj k življenju v lepem hlevu svojega gospodarja gospoda Bolgara. Tako so klicali vsi tega dobrega moža zato, ker je ob vsaki priliki prepričal sosede in znance, da so tudi Bolgari Jugoslovani, ki jih je treba zato ljubiti ko brate. Ker ni bilo pod jaslami moje palače zoprnih miši in po stropu in stenah nevšečnih pajkov, pač pa troje lastavičjih gnezd — njih lastnice so namreč sproti pomele vsak dan ves mrčes — zato so prvi vtisi iz mojega življenja le prijetni. Ne vem, če morete vi, človeški otroci, trditi o sebi ravno isto? Vsaj o mnogih izmed vas pripovedujejo naše tetke, izkušene stare pute, da je vaše glavno opravilo v prvih mesecih življenja le jok in cmerjenje, in da se za prazen nič derete, da ste rdeči ko piruh, pobarvan s pražiljko.

Lejte, tega cmerjenja pa mi piščanci nič ne poznamo, in gotovo je to naša prednost pred človekom, da takoj, ko pridemo na svet, tudi že

vemo, čemu smo tukaj, pa jamemo živeti precej samostojno, neodvisno življenje. Človeško detece pa, kakšen ubog črviček je to! Ne vidi nič, ne sliši nič, ne ve nič, česa mu je treba, dà, niti lepo pokonci še ne zna hoditi.

Jaz sem pa komaj zlezla iz lupine in že sem tekala okoli in bila vsa vesela in dobre volje. Znala sem se celó že tudi lepo vesti. Pri vas je pa treba menda za to pouka dolgih let. Ne tajim pa nič, da sem bila jaz rojena pod nekako nesrečno-srečno zvezdo, kajti izmed osmero bratcev in sestic sem ostala čez 14 dni na svetu čisto sama. Vsi drugi so prišli nasilno ob življenje. Ker je namreč drdralo vsako jutro mimo našega dvorišča nešteto mesarskih vóz proti mestni klavnici, je prišel en radoveden bratec pod kolo, dva druga sta pa preveč šarila okrog pincgavskih krav, ki jih je stal cel ducat, krasno rdeče-belo pisanih, v hlevu, pa so ju poležale in pomandrale, da sta bila bolj podobna koscu lepenke ko živahno ščebljajočemu piščetu. Izmed ostalih je pa eden utonil ob hudem nalivu, drugi pa so poginili vsled mokrote ali mraza. Ostala sem torej sama.

Naša gospodinja — gospa Bolgarka so ji rékali — je imela sočutje z mojo nesrečo in dovolila mi je, težko preizkušani, da sem se smela svobodno kretati po dvorišču.

Dobro se še spominjam velikih zeleno pobarvanih vrat na dvorišču. Skozi nje se je videlo na Poljansko cesto in na hiše tam preko. Kajti rada sem pogledovala na to cesto in hkrati natihem premišljevala ljudi, ki so prihajali iz vse okolice v Ljubljano. Bile so to zlasti mlekarice, ki so se prikazovale tam mimo z občudovanja vredno točnostjo dan na dan ob isti zgodnji uri, pa porivale pred seboj lakotne vozičke z jerbasi in pločevinasto posodo v njih.

Z največjim spoštovanjem sem pa opazila, da prihaja in odhaja iz nasproti stoječega poslopja, ki je imelo nad glavnim vhodom zalo podobo prelepe Matere z detetom v naročju — slika je bila izdelana iz raznobarnih kamenčkov — da prihaja od tam vsak dan visokorasel, črno oblečen gospod, bolj bledega, a silno ljubeznivega obraza. Pozneje sem izvedela, da je bil ta gospod »oče ubogih«, namreč dečkov-sirot, ki so jih v velikem številu vzgajale v tisti hiši usmiljene sestre sv. Vincencija, pozneje pa šolske sestre. V prodajalni gospe Bolgarke, kamor sem imela po posebni milosti ali po slučaju včasih prost dostop, so se pa pogovarjali o tem gospodu, da je silno učen mož in pisatelj.¹ Saj sem se pa tudi sama prepričala, kako so nosili ondotni dečki mesec za mesecem venkaj v mesto cele šope družinskega lista, ki je imel napis »Dom in Svet«. Z menoj vred je namreč ugledal luč sveta tudi ta list, ki bo morebiti izhajal še tedaj, ko že davno nihče ne bo vedel za moje koščice, kje da počivajo. Zakaj doba našega kokošjega življenja je le kratka: ako dosežem deset let, bom da-

¹ Ako prav sodimo, je bil ta gospod rajni dr. Francišek Lampe, vodja Marijanišča, ustanovitelj leposlovnega lista »Dom in Svet« ter slovenski pisatelj.

jala Bogu hvalo na ves glas; kak petelín pa že utegne hvaliti Stvarnika dvakrat tako dolgo.

Zanimal me je tiste dni tudi neki dečko iz sirotišnice. Večkrat ga je prišla obiskat prijazna kmečka ženica s cekarjem pod pazduho. Všeč mi je bila ljubezen, ki je vezala to mater s sinom in ki se je razodevala nele v njunih besedah, ampak tudi v njunih očeh in vsem vedenju. Kolikokrat se je dečko hrepeneče oziral dol po cesti, je-li mu ne pripelje dobri angel naproti ljubljene mamice. Rad se je ustavil dečko za trenutek tudi pred prodajalno moje gospodinje in si ogledoval desko nad vrati. Na tej deski je bila naslikana lepozelená pokrajina, sredi nje pa je stala kostanjevo rjava krava, ki naj bi dopovedala gospodinjam v sosesčini, da se dobi v tej hiši svežega mleka cele veletoke. Na desni strani krave-rjavke je bila pa naslikana moja majka, bela puta, na levi pa je držal ponosno po konci glavo krasen petelin in kričal na ves glas: »Sveža jajca! Sveža jajca!«

Dečku se je poznalo, da mora biti otrok kmečke hiše, ker ga je silno zanimala živinoreja in mlekarstvo. Saj je pa opazoval lahko pri mojih gospodarjih tudi marsikaj vzornega v teh rečeh. V prvi vrsti veliko snago, bodisi v hlevu, v kuhinji ali prodajalni, snago, ki je priporočala trgovino vsem odjemalcem. Pločevinasta posoda za mleko se je blesketala v prodajalni ko srebro; zastoj si iskal najmanjšega praška na njej. Najbolj pa je zanimal mladega šolarja z dežele stroj za posnemanje mleka. Naša gospa ga je imela med prvimi na slovenski zemlji, in kadar je brnel ta strojček, ki so mu dali čudno ime alfa-separator, tedaj so bile našega dečka same oči in široko odprta usta veselega začudenja. Iz ene cevi je namreč tekla krasna smetana, iz druge pa popolnoma sladko posneto mleko. Da je bilo res sladko, mi lahko verjamete; polna radovednosti sem skočila nekoč na rob ponve, ki je bila polna posnetega mleka, in ga pokusila. O, kakšna pijača je bila to! Pri vsakem požirku sem hvaležno dvignila glavo proti nebu, ki nam pošilja take darove. To je bilo vse kaj drugega ko voda v žlebu, ki sem jo sicer tudi pila, kadar je bila čista; a je bila le redkokdaj.

Prijateljev ko mlada piška nisem ravno pogrešala pri Bolgarovih. Rad me je imel domači sin Andrejček, ki bi me ne bil dal za nobeno ceno od hiše. Saj sem bila pa tudi zal in lepo pisan kebček, bolj podobna jerebici ko navadni slovenski piški: zato mienda so mi dali ime Liska. Najbrž pa izvira moj rod od laške jerebičarke, ki se je bila preselila svoje dni na Slovensko, ker ni mogla najti doma v Italiji potrebne hrane.

Drugi moji znanci so bili; najprej čevljar in njegova žena, ki sta stanovala v naši obširni hiši in se mi vsakokrat prijazno nasmehljala, kadarkoli sem pomolila svojo glavico čez njun prag; dalje slep ubožec, ki ga je odvedla vsako jutro mlada deklica iz hiše, nesoča mu velike gosli pod pazduho; v podstrešji pa je stanovala šivilja, ki me je mnogokrat opazovala med listi cvetic — bilo jih je polno okno. Rada sem imela to šiviljo, ker je bila vedno tako prijazna in snažna.

Moj prijatelj čevljar je imel pa čudne navade. Bil je namreč menda kar prikovan na trinožni stolec, ki je bil prevlečen z usnjem. Kadar je prišel v tednu dan, ki so mu rekli »nedelja«, je počivalo povsod vse delo; le pri čevljarju ne. Gospod Bolgar so si tak nedeljski dan zavezali lepo pentljo za vratom in oblekli nov površnik; gospa Bolgarka so si pa nadele obleko, ki je kazala mnogo svile in zalih čipk; tudi mlada šivilja in celó goslarjeva Melina sta šli ta dan od doma z zlato obrezano knjižico v roki in lepo oblečeni. Samo stari krpač-čevljar je nabijal tudi ta dan po usnju in vlekel svojo dreto, kakor da je zanj nedelja ravno tako malo ko za veliko črno mačko, ki je pri njem spala pod klopjo, ali zame, ubogo Lisko, ki sem frfotala okrog po dvorišču in me je gnalo večkrat neumljivo hrepenenje po neznanem svetu venkaj na cesto.

Ti moji mali izleti so mi dali vsaj nekoliko površnega znanja o svetu, moja čudovita zmožnost pa, da sem umevala slovensko govorico, je vplivala še posebno na moje majhne možgane.

»Oj, koliko streh!« sem vzklikala ob takih prilikah. »Kakšni lepi balkoni polni cvetic in koliko perila in kakšna množica ljudi!«

Od časa do časa sem tudi malo zamahnila s peruti, ki so mi ravno počele rasti. Rada bi se bila dvignila nad to zidovje in ostrešje. A kdaj je še mogla zleteti navadna kokoška čez dvonadstropne ali celó trinadstropne hiše?

Včasih sem zavidala njih srečo škrjančkom, ki so gostoleli visoko pod oblaki, zavidala svobodo klepetavim vrabljim razgrajajem, ki so se poljubno dvigali nad vse te meni nepremagljive zapreke. A vendar mi je bilo jasno, da je prav za prav nespametno, ko bi se pritoževala nad tem, česar nimam. Zato sem se vdala v to, da sem le preprosta piška kokodajskega plemena; da celo v srečo sem si štela, ker so me imeli tako radi ljudje in živali.

Včasih sem zašla jaz, mala Liska, tudi do lepe krave, ki ni mogla zatajiti otožne resnobe svoje holandske domovine, in med malega rjavega konjiča, ki je stal v kotu hleva, sicer pa razvažal mlekarski voziček po mestu. Prijetno se mi je zdelo gledati, kako so rezali konjičevi slonokoščen zobje seno in deteljo; kadar mu je pa navezala dekla ovseno vrečico pred gobec, takrat bi se pa za ves svet ne bila premaknila iz njegove bližine. Naš konjič je bil namreč velik sladkosnedež in bi bil imel najrajši vedno polna usta ovsas. Da dobi obilen grizljaj, je povzdigoval sunkoma glavo, da je poskakoval oves v vrečici, in pri tej priliki je priletelo vselej nekaj zrnec iz vrečice venkaj in meni v korist. Konjiček iz Bosne je pač opazil mojo prijaznost do njega in je obračal svoje velike, svetle oči z neko iskrenostjo name. Očividno je bil prepričan, da občudujem samo njega, a jaz sem hodila le za njegovim ovsom. Na tistem sem se morala pa večkrat smehljati njegovi domišljavosti.

Ne mislite pa, da mi je sijalo v majniku mladosti samó solnce sreče! Ne, že v tej dobi ga je zatemnil oblak, ki ni bil nihče drugi — komaj mi boste verjeli srečni otroci — ko moja lastna mati. Kako sem imela rada

to svojo mater, ki me je s tritedenskim požrtvovalnim sedenjem privabila v življenje! A ona — z obžalovanjem moram to ugotoviti — se ni zmenila veliko zame. Hodila sem zvesto za njo, kamorkoli je šla; saj daleč itak ni šla. Reva se pa ni mogla potolažiti, da je izgubila toliko svojih malčkov. Neprestano je brskala in šarila med drugimi putami in piščanci, če ne bi slednjič morda vendar le našla kaj svojih. Ta njena skrb in žalost jo pač nekoliko opravičuje, da je mene nekam zanemarjala. Izkušala sem se pač za to odškodovati z drugimi prijateljstvi.

Dober prijatelj mi je bil tudi mali Bolgarov Nejček. Ta je dirjal za menoj, da bi me ujel, in tako sva se lepo igrala med seboj. Tudi stari krpač na trinožniku se je prišteval med moje prijatelje, pred vsemi drugimi pa mala Melinka z dolgimi, črnimi lasci. Ta ni šla nikoli mimo, da mi ni poslala z ročico poljubca.

Kadar sta prišla slepec in Melinka na večer domov, sem poslušala njegov koncert, ki sta ga redno prirejala za hišne stanovalce in sosede. Slepec je uprl gosli ob levo ramo, vzel v desnico lok in drgnil ž njim po strunah. Glasovi, ki so vreli iz njih, so se mi zdeli čudovito lepi, mnogo lepši od pevanja našega petelina, ki je sicer veljal za prvega baritonista na vseh Poljanah. Okna so se tedaj odpirala in ljudje so metali dol groše ali celo desetice, in Melina jih je skrbno pobirala. Jaz pa sem stolovala med tem na njeni lakti ali pa na ramenu. Ko je bil konec koncerta, me je Melinka poljubila, in zletela sem na tla. Potem je pa prišla očeta za roko in ga zapeljala v mračen hodnik, ki je bil mnogo bolj zoprni ko naša kurja staja. Ko sta revčka izginila v njem, sem pa jaz poiskala svojo mater in sanjala pod njenimi krili svoje nedolžne sanje.

Moje življenje je potekalo tako brez posebnega sijaja in precej enolično, a teklo je mirno, in nisem si želela izpremembe. Žal pa sem izkusila pozneje večkrat, kako opoteče je kolo sreče tukaj na svetu; dà, že v zgodnji mladosti sem jela okušati to grenko resnico.

[Nadaljevanje.]

Bogumil Gorenjko:

V vinogradu.

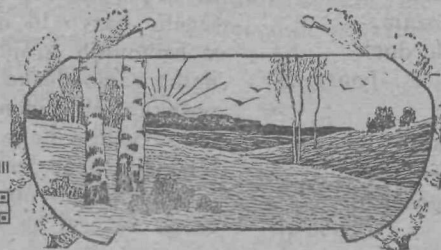
Spet ozelenela
ljuba trtica,
nánji je zapela
drobna ptičica:

„Oj ti vinogradek,
ti si domek moj,
in ti zlati solnček,
ti vladar si moj.“

Pa zagleda mene,
pa se me zboji,
ptičica vesela
z veje odleti.

Kaj se me boš bala,
drobna ptičica,
oj, le pevaj pesmi,
pevaj od srca!

Tudi jaz bi peval,
ko bi bil doma;
a tujina, ptička,
veš, je mačeha!

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Luža:

Zamrzla luža je tudi lepa.

Domača luža ne smrdi.

Lastna luža je boljša kot tuji vodnjak.

Na lužo tudi solnce posije.

Čigaver je luža, tega so tudi žabe.

Čim grša je luža, bolj se v nji vesele žabe.

Na luži je muha admiral.

Dalje ko teče luža, bolj je grda.

Kdor se v luži koplje, je umazan.

Kar iz luže pride, je redko snažno.

Kdor v lužo udari, se oblati.

Komur luža smrdi, ne bo padel vanjo.

Kdor po lužah hodi, ima mokre čevlje.

Ne pij iz vsake luže!

Ne pluj v lužo, znabiti boš moral še piti iz nje!

V lužo zaiti, je hudo; v nji obležati, je huje.

Reki.

Iz luže v mlako.

Čez veliko lužo.

V vsaki luži se valjati.

V lužo zaiti (pasti).

Blato v luži izmivati.

Miladin:

Uganke.

15.

Višnjevi pajčolan se zgrinja

kakor diven baldahin

iz daljave do gorā.

Sredi njega pa demant

se žareče lesketā.

(Nebo, solnce.)

16.

V tihih mesečnih nočeh

slajšam sanje vrtnim rožam

in otrokom lica božam,

razgorela v vročih dneh.

(Vetec.)

17.

Črna koča na kolesih

skozi vas drdrā —

v njej bogata je gospa.

(Koči.)

Drobiž.

Nova razdelitev leta. Newyorška trgovska zbornica je sprožila akcijo za novo razdelitev leta. Po novem koledarju bi bilo leto razdeljeno na 13 mesecev po 28 dni, ostali 365. dan pa bi se označil z ničlo, t. j. 0. januar. S tem bi se izenačila dolžnost mesecev, in razen tega bi prišli tedenski dnevi vedno na en in isti mesečni datum, s čimer bi bilo trgovini in prometu izredno ustrezno.

Vrednost kita. Kit je žival, ki donasa izredno velik dobiček. Zato ni čudo, da je malone že iztrebljen in ga bodo naši potomci poznali le še iz pripovedovanja. En sam grenlandski kit ima v svojem žrelu približno eno tono ribje kosti, ki je vredna 7500—10.000 dolarjev. Dalje pa da kitova mast približno 28 ton ribjega olja, ki je vredno 2500 dolarjev ali 1 milijon jugoslovanskih kron. Tako imenovani glavač vsebuje vrhutega dragoceno lepo dišečo tolščo — ambro, katere teža se plačuje znatno dražje nego zlato.

Krava za tri milijarde. Pred kratkim je pisal svojim staršem v Plznu inženier iz Moskve. Pismo se glasi tako-le: Na mesec imam 800 milijonov rubljev plače, pa mi nič ne ostane. Kilogram kruha stane tukaj 750.000 rubljev, kilogram sladkorja 5 milijonov, čevlji 50 milijonov, obleka 300 milijonov, krava pa kar 3 milijarde.

Vpliv lune. Luna ima čudovito moč zlasti na divjačino; včasih pa tudi na človeka. Lovci pripovedujejo, da je podvržen temu vplivu osobito zajec. Ta dolgouhar pusti ob pojemajoči luni, da pride lovec čisto blizu njega, ne da bi pobegnil; dočim drugače urno zbeži, če le pride lovec v strelno daljavo. — Vejice, odtrgane na jelki za časa pojemajoče lune, ohranijo v sobi mesece zeleno in svežo barvo, dočim drugače kmalu izgube barvo in iglice. — Stari mizarji v hribovitih krajih rabijo za svoje izdelke samo deske takega lesa, ki je bil posekan ob pojemajoči luni; kajti tak les se veliko bolje drži in vztraja desetletja dlje nego les takega drevesa, ki je bilo posekano ob mlajši luni. Ne lotijo se ga ne črvi ne trohno.

Kakšno bo vreme... Že Rimljani so vedeli, da ima luna precej vpliva na vreme. Četrty in peti dan po mlaju (mlada luna) je bil odločilen. Kakršno je bilo vreme takrat, tako je ponavadi ostalo vso tisto luno. Isto trdijo tudi naši vremenski preroki, ki jim je merodajna štota ura po mlaju, kar je pravzaprav četrti (peti) dan. Izkušnja uči, da mnogokrat zadene. — Neki star lovec in gozdar, ki je prebil — zvest svoji službi — skoraj pol stoletja v prosti naravi v vseh bivših avstrijskih kronovinah, dokazuje — oprt na dolgoletne izkušnje in opazovanja — to-le: Če je bilo dolgo časa lepo vreme, se sme s precejšnjo gotovostjo pričakovati, da bo v treh dneh okrog polne lune nastopilo slabo vreme. Ako se pa to ne uresniči, traja potem lepo vreme do druge polne lune. Enako velja za slabo vreme.

Predor skozi Montblanc. Prometna podjetnost se je lotila Montblanca. Pred kratkim so deloma dovršili žično železnico na Montblanc, sedaj pa poročajo listi, da so dovršeni načrti za železniško progo, ki bi vodila skozi Montblanc in vezala Genf z Aosto in Turinom. Železnica bi tekla od Oexa v Arveški dolini v St. Gervais in Les Houches. Umetnih zgradb bi bilo na tej progi trinajst: sedem predorov in šest mostov. Vhod v glavni predor naj bi bil nad Les Houches, 1200 m nad morjem. Glavni predor je zamišljen kot dvojni predor pod Glacier des Bossons, Montblancem in Mont Chétifom. Izhod tunela bi bil do 10 m više nad Courmayeurjem v dolini Dore Balteje. Skozi šest drugih tunelov in sedem mostov bi železnica dosegla Aosto; tam bi bila mednarodna postaja. Zgradba železnice je preračunjena na pet let.

Sedemkrat se je levil. Ob češkoslovaški meji blizu kopališča in zdravilišča Elster je zbudil neki potnik veliko pozornost radi svoje nenavadne obsežnosti. Finančna straža na carinarni ga je prijazno povabila na pogovor. Tam so mu naročili, naj sleče gornjo obleko. Pod to obleko je bila druga, nova, ki jo je moral potnik tudi odložiti. Pa še ni bilo konca. Spodaj je bila še ena. Tudi

to je moral razstaviti. Enaka levitev je bila ukazana za perilo, ki ga je bilo več vrst znásad. Levitev se je ponovila vsega skupaj sedemkrat. Eno obleko so možu carinarniki seveda pustili, a najslabšo; vse drugo je bilo zaplenjeno.

Kakor dobljeno. V Parizu je umrl 81 letni Karel Wells, ki je svoj čas v Monte Carlo »banko razbil« (pri igri dobil ves njen denar). Neki skladatelj je zložil nanj šaljivo popevko, ki se ji je vsaka kitica končavala z besedami: »Razbil je banko v Monte Carlo«. Možsreče je pa kmalu postal mož-nesreče. Prevzel se je radi svoje slave, igral še dalje za velike vsote ter končno prišel ob vse. Dolgove je izkušal kriti s prevarami, a so ga zalotili in obsodili v zapor. Vsega skupaj je sedel v ječi okrog 20 let in v ječi tudi umrl.

Slovstvo.

Srbska začetnica. Za Slovence priredil dr. I. P. Ljubljana 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Cena Din 12.—broš. — Na 24 straneh nas seznani knjižica na nenavadno natančen, pregleden in praktičen način s cirilico. Potem obravnava jezikovne posebnosti srbohrvaščine, podaja vaje in kratka berila ter slovarček k učnemu delu knjige. Delce prav toplo priporočamo vsem, ki se želijo nakratko poučiti o osnovnih zakonih srbohrvaščine.

Naloga.

Iz teh-le spakedranih besedi: »Store žemle — brado za brda« naredite lep slovenski pregovor s tem, da črke v posameznih besedah pravilno zamenjate.

Rešitev rebusa v 3.—4. številu.

Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Rešitev demanta v 3.—4.štev.:

t
 d a n
 t a b o r
 d e t e l j a
 n e m a r n o s t
 t a b e r n a k e l j
 k l e p a l n i k
 e z e k i j a
 g r e d a
 a l t
 j

Pravilno bi bilo: se ujame v past. Toda strast — v past! Uganke dobrodošle! — S. M. v Lj.: Uganke priobčimo. Spisi so pa vendar preveč vsakdanji. Mladino zanima, če zve kaj novega. — Š. M.: Rebusa sta prevelika za list. Primerite ju v Vrtec! Segata čez rob. — M. B.: Uganki porabimo. — G. L. S. pri Sv. D.: Hvala lepa za sporočila in za mnogovrstni drugi trud! Priobčimo. — E. Č. v Šm. pri Pl.: Rešitve morate poslati pravočasno: vsaj tekom 14 dni po prejemu lista. — A. K. v M.: Še nezrelo. — J. S.: Vaše tudi, posebno še pesem. — Z. H.: Bomo priobčili. Plačati seveda ni nič. — K. F.: Pismica je sicer prav ganljiva, toda za tisk še ni — razen znabiti 2. kitica tu:

Šiba pela bo:
 »šiv, šiv, šiv,
 le vživ, le vživ
 šolarčka porednega
 hvale nič vrednega.

Lístnica uredništva.

Soški: Primerite »Zimski večer« z ono J. Polákovu »Sredozimsko« v letošnjem Angelčku 1.—2., pa boste našli, da ste isto povedali. — G. d. F. P. v R. Razumemo, če mislite na razmere v zasedenem ozemlju. Ako pa uvažujete naše, boste razumeli, da ne moremo in ne smemo drugače. — R. Bojan: Znabiti prozo. — V. R.: Denemo sèm le zadnjo (še najboljšo) kitico:

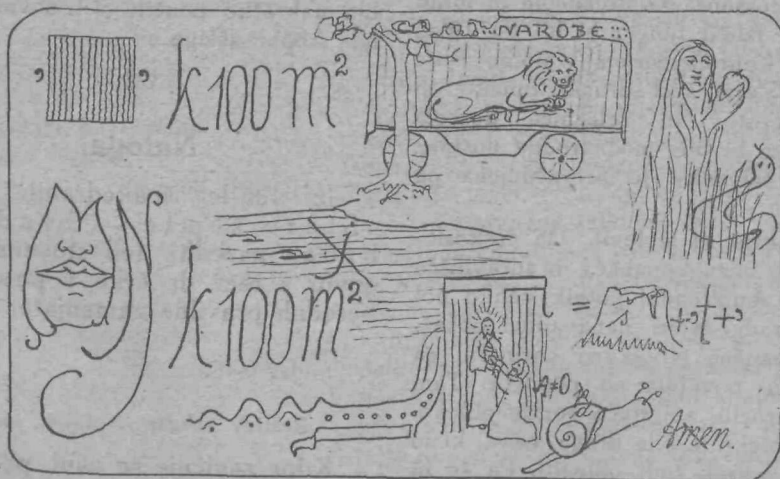
Silna kakor divji potok
 je človeška včasih strast,
 nič ne vidi, slepo dere,
 slednjič vjame se v past.

Prve kitice se pa niti priobčiti ne upamo. — Mnogim: Pošiljajte spise in rešitve na uredništvo Vrta, Rova, p. Radomlje, ne v Ljubljano. Na upravništvo v Ljubljano pošiljajte samó naročnino in reklamacije, t. j. poštnine prosto pritožbo, ako ne dobite kake izdaje naših listov.

Popravi!

Na strani 34. zadnjega zvezka čitaj v pesmici 1. kitica 3. verz: deček namesto keček.

Rebus.

(Rešitev in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 14 dni po izidu lista — v prihodnji številki.)